

การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 10
"Global Goals, Local Actions: Looking Back and Moving Forward"

การใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนา เพื่อบรรเทาความขัดแย้งและเพื่อสร้างความปรองดองของพระไพศาล วิสาโล

THE APPLIEATION OF BUDDHIST PRINCIPLES TO RELIEVE THECONFLICT AND FOR RECONCILIATION OF PHRA PAISAN VISALO

นิมิตร พลเยี่ยม

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (การเมือง) คณะรัฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

e-mail : nimit2509@gmail.com

บทคัดย่อ

ดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาอยู่ 3 ประการ คือ ประการที่หนึ่ง เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของพระไพศาล วิสาโล ประการที่สอง เพื่อศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการบรรเทาความขัดแย้งและสร้างความปรองดอง และประการที่สาม เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการนำแนวคิดและหลักธรรมของพระไพศาล วิสาโล ไปใช้เพื่อบรรเทาความขัดแย้งและสร้างความปรองดอง ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยการวิจัยเอกสาร (documentary research) และเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวคิดและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของพระไพศาล วิสาโล คือ ไตรสิกขา, อนัตตา, การวชิธรรม, สามัคคีธรรม, พรหมวิหาร 4, ปรีหานิยธรรม, สารณียธรรม, สังคหวัตถุธรรม และราชสวัสดิ์ 2) หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาช่วยบรรเทาความขัดแย้งและสร้างความปรองดอง คือ สันติวิธีและหลักธรรม 3) ปัญหาและอุปสรรคในการนำแนวคิดและหลักธรรมของพระไพศาล วิสาโล ไปใช้เพื่อบรรเทาความขัดแย้งและสร้างความปรองดอง คือ กฎไตรลักษณ์

คำสำคัญ : หลักพุทธศาสนา, หลักคำสอนทางพุทธศาสนา, การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองและสังคม, ความปรองดอง

บทนำ

ความขัดแย้งมีพัฒนามาตั้งแต่อดีตสืบเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน กล่าวได้ว่าความขัดแย้งไม่สามารถแก้ไขหรือทำให้หมดสิ้นไปได้ เพราะว่าความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของสังคมหรือของมนุษย์ เมื่อมีมนุษย์หรือมีสังคมก็ย่อมมีความขัดแย้ง ความขัดแย้งสามารถพิจารณาได้หลากหลายมิติ ทั้งในมิติของสังคมและวิถีชีวิต จากปัญหาความแตกต่างกันในหลากหลายมิติ ทั้งด้านสถานภาพ ฐานะ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยมและการมองโลกในแงุ่มุมที่แตกต่างกัน ความแตกต่างดังกล่าวเป็นสาเหตุที่นำไปสู่ความขัดแย้งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงไปได้ ด้วยเหตุนี้ทุกสังคมจึงพยายามหาวิธีการหรือกลไกเพื่อยุติความขัดแย้ง เพราะเมื่อใดก็ตามที่ความขัดแย้งถึงจุดที่ไม่สามารถจะแก้ไขเยียวยาได้ ทางเลือกของสังคมก็จะถูกจำกัดลง โดยมีทางออกอยู่สองทางคือ การพยายามแก้ไขความขัดแย้งโดยสันติวิธี หรือมิฉะนั้นก็แก้ไขความขัดแย้งด้วยการใช้กำลังหรือความรุนแรง ซึ่งผลที่ตามมาก็คือ มีฝ่ายหนึ่งชนะอีกฝ่ายหนึ่งพ่ายแพ้ จนนำมาสู่ความแตกแยก เกิดความสูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน

การแก้ปัญหาความขัดแย้งมีหลายวิธีขึ้นอยู่กับสถานการณ์ และบุคลิกของผู้ขัดแย้งว่าเป็นอย่างไร จึงต้องเลือกวิธีการแก้ปัญหาให้ถูกวิธี และพยายามทำให้ทุกคนเป็นผู้ชนะ วิธีที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหาความขัดแย้งก็คือ การสร้างกลไกเพื่อจะแก้ไขความขัดแย้งและอยู่ร่วมกันโดยสันติ เอื้ออำนวยประโยชน์ซึ่งกันและกัน พยายามหลีกเลี่ยงความขัดแย้งด้วยการมีข้อตกลงที่ทุกฝ่ายยอมรับได้ และสร้างให้เป็นธรรมเนียมปฏิบัติ เพื่อทำให้เกิดความมั่นคงด้วยการทำให้เป็นตวับทกฏหมายที่มีผลบังคับใช้ มีการสร้างกฎกติกาของความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ สร้างขนบธรรมเนียมประเพณีเพื่อการสื่อสารของชุมชนโดยมีการสร้างภาษาพูด ภาษาเขียน ภาษากาย กิริยามารยาท วัฒนธรรม การได้มาซึ่งอำนาจรัฐ การควบคุมผู้ใช้อำนาจรัฐ การจัดสรรทรัพยากรเพื่อทุกฝ่ายสามารถจะได้ประโยชน์ร่วมกัน ฯลฯ หรือกล่าวได้ว่าการสร้างความปรองดองจะเป็นการยุติปัญหาความขัดแย้งและทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข

แนวคิดสันติวิธีถูกยกขึ้นมาเป็นหัวข้อสำคัญในประเด็นการแก้ปัญหาความขัดแย้งและสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้นในสังคม โดยเชื่อว่าเป็นวิธีการเดียวที่สนับสนุนการคิด และการปฏิบัติการในการจัดการความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรงในทุกรูปแบบ ทั้งทางร่างกาย ทางเพศ ทางจิตใจ ทางเศรษฐกิจและสังคม ทั้งนี้ มีผู้ให้ความหมายของสันติวิธีไว้หลากหลาย ซึ่งมูลนิธิส่งเสริมสันติวิธี (มูลนิธิส่งเสริมสันติวิธี, ม.ป.ป.) (Foundation for Peaceful Ways, n.d.)

ได้สรุปความหมายของสันติวิธีว่า คือ วิถีแห่งการดำเนินชีวิต ซึ่งมีรากฐานมาจากการจัดการปัญหาความขัดแย้งในสัมพันธภาพของมนุษย์ ไม่ว่าจะในระดับปัจเจกหรือกลุ่มบุคคล เป้าหมายของสันติวิธีคือ การใช้ประโยชน์จากขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม และค่านิยมของชุมชน เพื่อเปลี่ยนความขัดแย้งนั้นมาสู่สัมพันธภาพที่เอื้อประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติ ด้วยเหตุนี้ สันติวิธีจึงมีความสำคัญกับการเคารพในศักดิ์ศรีของเพื่อนมนุษย์ โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ศาสนา เพศ หรือวัย กล่าวโดยสรุปนั้น แนวทางสันติวิธี คือ การไม่ใช้ความรุนแรงซึ่งจะประกอบไปด้วยความเป็นธรรม ทั้งในแง่ของความยุติธรรม ความเที่ยงธรรม การยกย่องและให้เกียรติมนุษย์ในสถานะของเพื่อนร่วมโลก

การแก้ปัญหาความขัดแย้งแบบสันติวิธีมีผู้นำมาใช้และสร้างเป็นตัวแบบจนเป็นที่ยอมรับ อาทิ แนวทางของมหาตมะ คานธี จากการศึกษาเรื่อง แนวทางการสร้างสันติภาพของมหาตมะ คานธี ตามหลักพุทธสันติวิธี (ณัฐศิษย์ เดชาพิพัฒน์กุล, พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, และ พูนสุข มาศรีงสรณ์, 2561, หน้า 109) (Nattasit Dachapipatkhon, Phramaha Hansa Dhammahaso and Poonsuk Masrungson, 2018, p.109) พบว่า แนวทางการสร้างสันติภาพของมหาตมะ คานธี ได้รับอิทธิพลจากการขัดเกลาทางสังคมระหว่างศาสนาต่างๆ การใช้วิธีต่อสู้ทางการเมืองแบบ “อหิงสา” เป็นระบบจริยธรรมของอินเดีย คือ การไม่ใช้ความรุนแรง และเน้นพลังแห่งความรัก ความดีงามมาแก้ปัญหาทางการเมือง โดย มหาตมะ คานธี ยึดหลักสัตยาเคราะห์ 2 อย่างคือ (1) สัจธรรมและศรัทธาในสัจธรรม และ (2) การดำเนินการอย่างต่อเนื่องและมั่นคง แนวทางดังกล่าวได้รับความสนใจจนนำมาสู่การศึกษาวิจัยจำนวนมาก

สำหรับ แนวทางการแก้ความขัดแย้งของศาสนานั้น ทุกศาสนาให้ความสำคัญกับปัญหาสังคม ดังความเห็นของ ดัลลิน เอช. โอ๊คส์ (ดัลลิน เอช. โอ๊คส์ , 2559) (Dallin H. Oaks, 2016) ที่ว่า

... เราไม่สามารถมองข้ามความสำคัญทั่วโลกของศาสนาได้ ทั้งในทางการเมือง การแก้ไขความขัดแย้ง การพัฒนาเศรษฐกิจ การบรรเทาทุกข์เพื่อมนุษยธรรม การเข้าใจศาสนาและความสัมพันธ์ของศาสนากับความกังวลทั่วโลกและกับการปกครองถือว่าจำเป็นต่อการพยายามปรับปรุงโลกที่เราอาศัยอยู่ ความ

รับผิดชอบร่วมกันของศาสนาผ่านผู้นำถือศาสนานั้นคือ ต้องถือปฏิบัติกฎและเคารพวัฒนธรรมของประเทศที่
รับรอง

เสรีภาพทางศาสนา. . .

ทั้งนี้ ดัลลิน เอช. ไอคส์ เชื่อว่า ด้านการปกครองและสังคมนั้นศาสนามีคุณค่าอย่างยิ่ง ซึ่งเขาได้ยก
ตัวอย่างของความสำคัญทางศาสนากับสังคม อาทิ ประเด็นความก้าวหน้าทางศีลธรรมที่สำคัญหลายอย่าง ซึ่งมี
ผลมากที่สุดในการยอมรับวัฒนธรรมตะวันตกส่วนใหญ่มีหลักศาสนาเป็นแรงผลักดัน เช่น การเลิกค้าทาสในจักรวรรดิ
อังกฤษ การประกาศเลิกทาสในสหรัฐ และขบวนการเรียกร้องสิทธิทางการเมืองของคริสตวรรษหลัง
จริยธรรมทางสังคมเกิดจากบุคคลผู้มีวิสัยทัศน์ชัดเจนทางศาสนาที่รู้ว่าอะไรถูกต้องทางศีลธรรมเป็นผู้ผลักดันใน
เบื้องต้น นอกจากนี้ องค์การศาสนาพร้อมด้วยองค์กรสนับสนุนที่เป็นเอกชนยังทำหน้าที่เป็นสถาบันสื่อกลาง
คอยหล่อหลอมและจำกัดอำนาจรัฐไม่ให้ล่วงล้ำบุคคลและองค์กรเอกชน ศาสนาทำให้ผู้เชื่อจำนวนมากรับใช้
ผู้อื่น ซึ่งเบ็ดเสร็จแล้วให้ประโยชน์มหาศาลต่อชุมชนและประเทศชาติ และศาสนาได้เสริมเงื่อนไขของสังคม
ดังที่ โจนาธาน แซคส์ ผู้นำศาสนายิวสอนไว้ว่า

. . .ศาสนา ทำให้มีผู้สร้างชุมชนที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดเท่าที่โลกรู้จัก ... ศาสนาเป็นยาถอนพิษ
ปัจเจกนิยม

ของยุคผู้บริโภคราคาได้ชะงัดที่สุด แนวคิดที่ว่าสังคมอยู่ได้โดยไม่มีศาสนาหายไปแล้วในหน้าประวัติศาสตร์

คำสอนทางศาสนาคริสต์ที่กล่าวไว้ว่า (คำสอนของ ประธานศาสนาจักร: วิลฟอร์ด วูดรอฟฟ์ “ใจเดียว
และความคิดเดียว”, ม.ป.ป) (Wilford Woodruff “One Mind and One Idea”, n.d.)

. . .จงปฏิบัติตามพระดำรัสของพระเจ้า. . .หากเรารักกันเช่นพระคริสต์ทรงรักเรา เราจะสามารถแก้ไข
ปัญหายุ่งยากทั้งหมดที่เกิดขึ้นท่ามกลางเราได้โดยง่าย ให้อภัยกัน เปี่ยมด้วยความเมตตา และความสว่าง ความ
รัก ปิติ ความสามัคคี สันติสุข และมีตรภาพ จะสร้างเสถียรภาพในเวลาของเรา ซึ่งในสายพระเนตรของพระเจ้า
เป็นเจ้าของ ในสายตาของเหล่าเทพและมนุษย์แล้ว สิ่งเหล่านี้ดีกว่าการจับจ้องเพื่อจะหาเรื่องพี่น้องของเรา. . .

ด้านศาสนาอิสลามนั้นก็ให้ความสำคัญกับการจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นซึ่งจะต้องสอดคล้องกับ
คำสอนของศาสนาอิสลาม ในเรื่องของความขัดแย้งก็เช่นกัน อิสลามได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก จะเห็นได้
จากคัมภีร์อัลกุรอานซึ่งเป็นคัมภีร์ที่ชาวมุสลิมต้องเชื่อถือและปฏิบัติตาม โดยอัลลอฮ์ได้ตรัสไว้ความว่า (มุฮัม
หมัดรอฟีอี มูซอ, 2549) (Muhammad Rofi Emuso, 2006)

. . .และถ้ามีสองฝ่ายจากปวงผู้ศรัทธาต่อสู้กัน จงสมัครสมานในระหว่างทั้งสองฝ่ายและถ้าฝ่ายใดในทั้ง
สองนั้นละเมิด อีกฝ่ายหนึ่งก็จงต่อสู้ฝ่ายที่ละเมิดนั้นจนกว่าฝ่ายนั้นกลับมายังพระบัญชาของอัลลอฮ์ ดังนั้นเมื่อ
ฝ่ายใดกลับมาแล้วก็จงสมัครสมานในระหว่างทั้งสองด้วยความเที่ยงธรรม และจงปฏิบัติการยุติธรรม แท้จริง
อัลลอฮ์ทรงรักผู้ปฏิบัติการยุติธรรม. . .

ทั้งนี้ ศาสนาอิสลามไม่สนับสนุนให้มีการแตกแยกกัน แต่เน้นให้ฝ่ายที่ขัดแย้งกันกลับมาปรองดองคืนดี
กัน ซึ่งการจัดการกับความขัดแย้งดังกล่าวต้องเป็นไปในลักษณะของสันติวิธี เพื่อเปลี่ยนความขัดแย้งมาสู่
สัมพันธภาพที่เอื้อประโยชน์ต่อกันในชุมชนบนพื้นฐานของการให้ความสำคัญกับการเคารพในศักดิ์ศรีของความ

การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 10
"Global Goals, Local Actions: Looking Back and Moving Forward"

เป็นมนุษย์ และการจัดการความขัดแย้งในที่นี้ไม่ได้มุ่งเน้นเฉพาะการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการป้องกันไม่ให้ความขัดแย้งเกิดขึ้นในชุมชนอีกด้วย (มุฮัมหมัดรอฟี อี มูซอ, 2549) (Muhammad Rofi Emuso, 2006)

ศาสนาพุทธพิจารณาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นว่าเป็นเรื่องธรรมดาที่จะต้องมีการจัดการให้ความขัดแย้งเหล่านั้นสงบลง และมองว่าความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมดาในสังคมนมนุษย์ที่มีธรรมชาติอยู่อย่างหนึ่ง คือ รักสุขเกลียดทุกข์ และไม่ชอบความวุ่นวาย หรือปัญหาที่จะก่อให้เกิดความยุ่งยากแก่ตนเอง พุทธศาสนาเห็นว่า “ความขัดแย้งเกิดจากการทำงานร่วมกันระหว่างปัจจัยภายใน คือ กุศลมูลและอกุศลมูล รวมถึงตัณหา ทิฏฐิ และมานะ ผวนกับปัจจัยภายนอก คือ ข้อเท็จจริง ความสัมพันธ์ ผลประโยชน์ ค่านิยม และโครงสร้างที่บิดเบี้ยว (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2554) (PhramahaHansa Dhammahas, 2011)

สำหรับพระไพศาล วิสาโล ท่านเป็นพระภิกษุสงฆ์ที่มีความสนใจเกี่ยวกับปัญหาของสังคมและปัญหาบ้านเมืองมานับแต่ก่อนบรรพชา และเมื่อท่านได้บวชเรียน ท่านพยายามนำหลักความรู้ทางพุทธศาสนามาผสมผสานกับแนวคิดของบุคคลสำคัญๆ ที่ให้คุณค่าในเรื่องของสันติภาพและการแก้ปัญหาความขัดแย้งซึ่งเป็นที่สนใจอย่างยิ่งของท่าน จากประเด็นความสนใจดังกล่าว จึงพบแนวคิดเรื่องเรื่องสันติภาพและแนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้งของท่านพระไพศาล ผ่านผลงานการเขียนและการแสดงธรรมมากมาย บทความที่สำคัญในเรื่องนี้ เช่น สันติวิธีกับชีวิตประจำวัน, ความรัก ความจริง ความยุติธรรม: ในช่วงเวลาฟื้นฟูสังคม, จาจรศ.112 ถึง รศ. 229: ภัยที่แปรเปลี่ยน, ท่าทีชาวพุทธในสถานการณ์ขัดแย้ง, ภาวนาเพื่อสันติ, บิณฑบาต ความรุนแรง, สันติภาพและธรรมาธรรมะ สงครามในศตวรรษที่ 21, การไกล่เกลี่ยแบบพุทธ, ก้าวข้ามความโกรธ รื้อถอนความรุนแรง, ดับไฟได้ด้วยสันติวิธี, ทักษะการไกล่เกลี่ย, ไม่มีสุขใดเสมอด้วยความสงบ, สันติวิธีกับทวิภาวะ สูสันติวัฒนธรรม ฯลฯ

จากความสนใจแนวทางการปัญหาความขัดแย้งของท่านทำให้เมื่อมีผู้ถามท่านว่า ท่าทีของชาวพุทธต่อสถานการณ์ทางการเมืองควรจะทำใจอย่างไรดีในการวางตัว วางใจ หรือว่าการแสดงออก พระไพศาล ได้แสดงความเห็นในเรื่องนี้ว่า (พระไพศาล วิสาโล, เจ้าอาวาสวัดป่าสุคะโต, (15 มีนาคม 2553). สัมภาษณ์.) (Phra Phaisan Wisalo, Abbot of Pa Sukato Temple (March 15, 2010). Interview.)

...ความมองว่าเหตุการณ์แบบนี้เป็นธรรมดาโลก เป็นธรรมดาโลกที่คนจะมีความเห็นขัดแย้งกัน รวมถึงการมีผลประโยชน์ขัดกันด้วย เราจึงไม่ควรรู้สึกตื่นตระหนกตกใจหรือตีเครียดกับเหตุการณ์เหล่านี้ นอกจากนั้น อาตมาคิดว่าเราควรมีท่าทีต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ชุมนุมและเจ้าหน้าที่รัฐ โดยมองว่าเขาเป็นพี่น้องของเรา เป็นเพื่อนร่วมโลกที่รักสุขเกลียดทุกข์เช่นเดียวกับเรา อาตมาคิดว่านี่เป็นท่าทีของชาวพุทธต่อบุคคลทั่วไป ผู้ชุมนุมหรือใครก็ตามอาจจะมีความเห็นต่างจากเรา เราก็ควรมีใจกว้าง พร้อมทั้งจะยอมรับความแตกต่างทางความคิด ความคิดบางอย่างอาจจะไม่ถูกใจเรา เราก็อย่าเพิ่งไปตีชุลมุนว่า เขาคิดผิด ขณะเดียวกันก็ไม่ควรยึดมั่นถือมั่นว่าความคิดของเราถูกร้อยเปอร์เซ็นต์ ถ้ายึดมั่นอย่างนั้นก็ทำให้เราไม่ยอมรับความคิดของคนอื่นเลย. . .อีกส่วนหนึ่งที่อาตมาคิดว่าจำเป็นต้องมีคือ การมีสติ อย่าให้ความโกรธ ความเกลียดครองใจ ความโกรธ ความเกลียดเกิดขึ้นในใจได้ เราห้ามได้ยาก แต่เราควรดูแลรักษาไม่ให้มันครองจิตครองใจเราได้. . .

การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 10
"Global Goals, Local Actions: Looking Back and Moving Forward"

นอกจากนี้ในบทความของ พระไพศาล วิสาโล เรื่อง การไกล่เกลี่ยแบบพุทธ ท่านได้อธิบายไว้ว่า . . . ในทางพุทธศาสนาความขัดแย้งเป็นธรรมดาของสรรพสิ่งเช่นเดียวกับทุกข์ หมายความว่า ในชีวิตของบุคคลและในความเป็นไปของสังคม เราไม่สามารถหลีกเลี่ยงความขัดแย้งได้ ไม่ว่าจะความขัดแย้งกับตนเองและความขัดแย้งกับผู้อื่น ความขัดแย้งสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา แต่เมื่อพูดว่าความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมดา นั้นมิได้หมายความว่าเราไม่สามารถทำอะไร และทุกขันธ์นั้นมีหลายระดับหลายประเภท บางประเภทเราไม่สามารถขจัดไปได้ เช่น ความแก่และความตาย ทำได้อย่างมากแค่ชะลอ แต่บางประเภทก็สามารถระงับได้ เช่น ความหิว ความเจ็บปวด ฉันทใดกัฉนนัน มีความขัดแย้งบางอย่างที่เราสามารถจัดการได้ เราไม่สามารถห้ามความขัดแย้งทางความคิดได้ แม้กระทั่งพระอรหันต์ที่รู้แจ้งในสังขารและปลอดพ้นจากกิเลส ก็ยังมีความเห็นแตกต่างกัน . . . เราสามารถเปลี่ยนความขัดแย้งที่เป็นความวิวาทบาทหมางให้เป็นความกลมเกลียวสามัคคีกันได้ . . .

จากความสำคัญของประเด็นความขัดแย้งในสังคมทั่วโลกที่ปรากฏทวีความรุนแรงมากขึ้น และการพยายามนำแนวทางของศาสนาการใช้เป็นเครื่องมือหรือแนวทางในการจัดการกับปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยซึ่งได้เคยบวชเรียนและมีความใกล้ชิดกับท่านพระไพศาล จึงสนใจศึกษาแนวคิด วิธีการ และแก่นธรรมของพระไพศาล วิสาโล ในการจัดการกับความขัดแย้ง ซึ่งจะนำมาสู่การสร้างความปลอดภัยอันเป็นสิ่งทั่วโลกปรารถนา โดยเฉพาะสังคมไทยที่ทุกวันนี้มีปัญหาความขัดแย้งอยู่ทั่วไป ผู้วิจัยเชื่อว่าแนวทางของพุทธศาสนาตามแนวคิดของพระไพศาล วิสาโล สามารถใช้ในการสร้างสันติสุขและความปลอดภัยของคนในชาติ เพื่อความมั่นคงทางการเมืองและความผาสุกของประชาชนอันเป็นเป้าหมายสำคัญทางการเมืองการปกครอง พระสงฆ์อันเป็นที่เคารพนับถือของคนในสังคมที่อยากเห็นพุทธธรรมช่วยยุติความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทย ซึ่งตลอดชีวิตในเพศบรรพชิตได้นำคำสอนแนวทางอหิงสาหรือสันติวิธีออกเผยแผ่พร่ำสอนพุทธศาสนิกชนตลอดมา เพราะจากประสบการณ์ที่ผ่านมารู้ว่าการแก้ปัญหาด้วยความรุนแรงไม่ได้ช่วยให้อะไรดีขึ้น และพระสงฆ์รูปนี้คือพระไพศาล วิสาโล

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดของพระไพศาล วิสาโล
2. เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักธรรมทางพุทธศาสนา ในการบรรเทาความขัดแย้งและสร้างความปรองดอง
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการนำแนวคิดและหลักธรรมของพระไพศาล วิสาโล ไปใช้เพื่อบรรเทาความขัดแย้งและเพื่อสร้างความปรองดอง

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับสันติภาพและสันติวิธี แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้ง วิธีจัดการความขัดแย้งด้วยหลักศาสนธรรม แนวคิดเกี่ยวกับการปรองดอง

1. แนวคิดเกี่ยวกับสันติภาพและสันติวิธี

นักวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับสันติภาพให้ความหมายของคำว่า “สันติภาพ” ที่แตกต่างกันไป (รุ่งธรรม ศุจิธรรมรักษ์, 2533, หน้า 11, 13 -15) (Rungtham Sujitthamrak, 2010. P. 11, 13-15) โดยอธิบายคำว่า “สันติภาวะ” กับ “สันติวิธี” ไว้ว่า การที่เราเห็นว่าสันติภาพเป็นสิ่งมีค่า เป็นสิ่งที่น่าพึงปรารถยานั้น เราเห็นว่ามีค่าในฐานะที่เป็นภาวะอันเป็นเป้าหมาย (end) ที่ต้องการบรรลุถึง หรือเห็นว่าสันติภาพมีค่าในฐานะที่เป็นวิธีการหรือวิถีทาง (means) ที่ใช้สำหรับบรรลุเป้าหมายใด ๆ ที่ต้องการ นี่เป็นปัญหาที่มนุษย์ยังมีความเห็นแตกต่างกัน ซึ่งจะเรียกสันติภาพในฐานะที่เป็นเป้าหมายว่า “สันติภาวะ” และเรียกสันติภาพในฐานะวิธีการว่า “สันติวิธี” จึงกล่าวได้ว่า สันติภาวะ คือ สภาพหรือภาวะที่สงบ ไม่มีความรุนแรง เช่น ไม่มีสงคราม ไม่มีการต่อสู้ฆ่าฟันหรือเบียดเบียนกัน ส่วนสันติวิธี คือ วิธีการที่ไม่ใช้ความรุนแรงหรือวิธีการปฏิบัติที่ไม่รุนแรงในการแก้ปัญหาหรือการดำเนินชีวิต บางคนอาจหมายถึง สันติภาวะ เน้นสันติวิธีผู้ที่สนับสนุนแนวคิด “สันติภาพด้วยกำลัง” (peace through strength) เช่น ผู้ที่ถือคติว่า “แม้หวังตั้งสงบจึงเตรียมรบ ให้พร้อมสรรพ” เป็นพวกที่เน้นสันติภาวะมากกว่าสันติวิธี

ทั้งนี้ “สันติวิธี” ถ้าแปลตรงตัวหมายถึง การใช้วิธีการอันสันติ (peaceful means) ในภาษาอังกฤษคือ nonviolence แปลเป็นไทยว่า สันติวิธีหรือการไม่ใช้ความรุนแรงหรือการไร้ความรุนแรงถ้าเป็นการกระทำก็จะใช้คำว่า nonviolent action ซึ่งมีผู้แปลว่า ปฏิบัติการไร้ความรุนแรง อย่างไรก็ตาม สันติวิธีมีความหมายต่างจากคำว่า “สันตินิยม” (pacifism) หรือการต่อต้านอย่างสงบ (passive resistance) สันติวิธีมิใช่การยอมจำนนต่อปัญหาหากเป็นการต่อสู้วิธีหนึ่ง สันติวิธีมิใช่การรักษาตัวรอดเพราะมีความเสี่ยงที่สูงไม่น้อยกว่าการต่อสู้ด้วยอาวุธ สันติวิธีมิใช่วิธีการที่ใช้ได้เฉพาะคนกลุ่มเล็กๆ ที่ไม่หวาดกลัวหากเป็นวิธีการที่ยังมีคนเข้าร่วมมากก็จะได้ผลดี นักสันติวิธีเชื่อว่าความรุนแรงไม่ใช่คำตอบ และที่ใช้สันติวิธีก็เพราะเชื่อว่าเป็นวิธีที่ได้ผล (มหาวิทยาลัยมหิดล, ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี, 2561)

2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้ง

เนื่องด้วยความขัดแย้งเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในทุกสังคมทั่วโลกจึงนำมาสู่การศึกษาและเกิดเป็นทฤษฎีต่างๆ ดังต่อไปนี้

2.1 ทฤษฎีบทบาท (role theory) เป็นทฤษฎีหนึ่งที่ Moorhead and Griffin (อ้างถึงใน สุพัตรา จิตตเสถียร, 2550, หน้า 20) (reference in Supattra Chittasathien, 2007, p.20) นำมาใช้อธิบายถึงความขัดแย้งในบทบาทของมนุษย์ ในองค์กรและใช้อธิบายถึงแบบแผนพฤติกรรมของบุคคลภายใต้ตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง ซึ่งมีอิทธิพลทำให้แสดงพฤติกรรมนั้นออกมา

2.2 ทฤษฎีความขัดแย้งแบบร่วมมือ Leung and Tjosvold (อ้างถึงใน สุพัตรา จิตตเสถียร, 2550, หน้า 21) (reference in Supattra Chittasathien, 2007, p.21) เสนอว่าสิ่งสำคัญที่ทำให้การจัดการความขัดแย้งไม่ได้ผล คือ การขาดแรงจูงใจที่ดี (motivation) ดังนั้น องค์กรที่ต้องการให้การจัดการความขัดแย้งได้ผลดีจึงควรมี การลงทุนเพื่อการฝึกฝนสร้างการเรียนรู้ให้บุคลากรมีสมรรถนะต่อการจัดการความขัดแย้งแบบร่วมมือ ตามทฤษฎีความขัดแย้งแบบร่วมมือ (cooperative conflict theory) อันจุดเน้นที่การมีเป้าหมายเดียวกันภายใต้มิตรภาพที่ดีต่อกันและกัน “we are in this together” and “we swim or sink together” หัวใจสำคัญ คือ แนวทางปฏิบัติ ถูกกำหนดมาจากการบูรณาการความต้องการของทุกคนร่วมกัน บนพื้นฐานของความจริงใจต่อกันเพื่อมุ่งสู่การบรรลุเป้าหมายร่วมกัน

2.3 แนวคิดมาร์ซิกซ์ Marx (อ้างถึงใน เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2540, หน้า 29) (reference in Sermsak Wisilaphon, 1997, p.29) เชื่อว่าความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลงเป็นของคู่กัน

2.4 แนวคิดของ Simmel Simmel (อ้างถึงใน เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2540, หน้า 31) (reference in Sermsak Wisilaphon, 1997, p.31) นักสังคมวิทยาชาวเยอรมันชี้ให้เห็นว่าความขัดแย้งเป็นปฏิสัมพันธ์รูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นในกลุ่มเพราะสมาชิกในกลุ่มมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน

2.5 แนวคิดของ Weber Weber (อ้างถึงใน เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2540, หน้า 30) (reference in Sermsak Wisilaphon, 1997, p.30) ยอมรับว่าความขัดแย้งในผลประโยชน์ระหว่างบุคคล พบได้ทุกหนทุกแห่งในสังคม

2.6 แนวคิดของ Mosca (อ้างถึงใน เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2540, หน้า 33) (reference in Sermsak Wisilaphon, 1997, p.33) นักสังคมวิทยา ชาวอิตาลีได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความขัดแย้งในหนังสือชื่อ The Ruling Class โดยเชื่อว่าความขัดแย้งในสังคมไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับบุคคล หรือระหว่างกลุ่มคนกับกลุ่มคนเป็นของปกติที่เกิดโดยธรรมชาติและไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

3. วิธีจัดการความขัดแย้งด้วยหลักศาสนธรรม

การนำหลักศาสนาใช้ในการจัดการความขัดแย้งจึงเป็นอีกหนึ่งวิธีที่มนุษย์นำมาปฏิบัติกันอย่างยาวนาน ซึ่งทุกศาสนาได้วางแนวทางไว้อาจแตกต่างกันไปบ้าง แต่ผลที่ต้องการเป็นไปเพื่อสร้างสันติสุขของมวลมนุษย์เช่นเดียวกัน ดังนี้

3.1 ศาสนาคริสต์ หลักคำสอนจาก “พระคริสตธรรมคัมภีร์” นับเป็นเครื่องมือในการจัดการแก้ไข ปัญหาความขัดแย้ง โดย “สวมหัวใจ” ดังต่อไปนี้ คือ (สำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม, 2559 หน้า 36-47)

(Dispute Resolution Bureau Alternative Dispute Resolution Office, 2016, p.36-37) 1) ใจที่เที่ยงตรง 2) ใจที่เปิด 3) ใจที่ยินยอม 4) ใจที่ (พร้อม) ให้อภัย

3.2 ศาสนาอิสลาม แนวคิด คุณค่าและหลักการคำสอนของศาสนาอิสลาม มีปรากฏอยู่มากมายใน คัมภีร์อัล-กุรอาน และอัล-หะดีษ สามารถใช้เป็นกรอบในการสร้างสันติภาพขจัดความขัดแย้งได้ดังนี้ (สุชาติ เศรษฐมาลินี, 2557) (Suchat Sethmalini, 2014) 1) การสถาปนาความยุติธรรม 2) การสร้างความเข้มแข็งทางสังคมผ่านการกระทำด้วยคุณธรรมและความดีงาม 3) ความเป็นสากลและเกียรติศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ 4) ความเท่าเทียม 5) ความศักดิ์สิทธิ์แห่งชีวิตมนุษย์ 6) การมุ่งสู่สันติสุข 7) การสร้างสันติภาพเพื่อลดความขัดแย้ง 8) การให้อภัย 9) ความรับผิดชอบในการกระทำและการตัดสินใจ 10) ความอดทน 11) กระบวนการมีส่วนร่วมและยอมรับซึ่งกันและกัน 12) ความเป็นพหุลักษณะและความหลากหลาย

นอกจากนี้ยังมีหลักการของอิสลามเพื่อให้มุสลิมดำรงอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุข ในท่ามกลางความหลากหลาย ดังนี้ 1) เกียรติศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์จะต้องได้รับการปกป้องโดยสมบูรณ์ 2) มนุษย์ทุกคนต่างมาจากแหล่งกำเนิดเดียวกัน 3) ความแตกต่างหลากหลายของมนุษย์เป็นสิ่งสรรสร้างและเป็นกฎของผู้เป็นเจ้า 4) อิสลามไม่ยอมรับในการละเมิดศาสนาอื่นๆ 5) มุสลิมมีเสรีภาพที่จะเลือกและตัดสินใจหลังจากที่ผู้เป็นเจ้าได้ส่งสารอันชัดแจ้งแล้ว 6) ผู้เป็นเจ้าคือผู้ที่จะเป็นผู้ตัดสินการกระทำของมนุษย์ทุกคนแต่เพียงพระองค์เดียว 7) มุสลิมจึงต้องปฏิบัติแต่ความดีงาม ดำรงความเท่าเทียมและความยุติธรรมในการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

3.3 ศาสนาพุทธ รูปแบบการจัดการความขัดแย้ง โดยพุทธสันติวิธีของพระพุทธเจ้า ที่ทรงใช้ในการจัดการความขัดแย้ง มีผู้ศึกษาไว้จำนวนมาก และเพื่อนำมาสู่การวิเคราะห์แนวคิดและการดำเนินการของพระไพศาล วิสาโล ผู้วิจัยได้นำการศึกษาของ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2547 หน้า 214 - 218) (Phramaha Hansa Dhammaso, 2004, p.214-218), ที่ศึกษาและสรุปไว้ว่า แนวคิดในการแก้ความขัดแย้งแนวพุทธ ได้แก่ แนวคิดเชิงรับแนวคิดเชิงรุก และแนวคิดคู่ขนาน มาเป็นพื้นฐานสำคัญ ดังนี้ 1) แนวคิดพื้นฐานเชิงรับเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี ประกอบด้วย หลักขันติธรรม หลักอนัตตา 2) แนวคิดพื้นฐานเชิงรุกเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี ประกอบด้วย หลักการวธธรรม หลักสามัคคีธรรม 3) แนวคิดพื้นฐานแบบคู่ขนานเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี แนวคิดพื้นฐานนี้เป็นชุดเดียวกับแนวคิดเชิงรุกและแนวคิดเชิงรับ ซึ่งสามารถนำมาใช้ร่วมกันได้ในทุกกรณี ได้แก่ หลักพรหมวิหาร 4 หลักปรีชาญาณธรรม

4. แนวคิดเกี่ยวกับการปรองดอง

จากการศึกษาของ Luc Huyse ศาสตราจารย์วิชาสังคมวิทยาและสังคมวิทยากฎหมาย มหาวิทยาลัยกฎหมาย Leuven ได้เสนอขั้นตอนกระบวนการปรองดองไว้ 3 ขั้นตอนดังนี้ (วุฒิสาร ตันไชย และคณะ, 2556, หน้า 30) (Woothisarn Chai et al., 2013, p.30) ขั้นตอนที่ 1 หยุดใช้ความรุนแรงเพื่อหยุดยั้งความหวาดกลัว (replacing Fear by nonviolent) ขั้นตอนที่ 2 การสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจ (building confidence and trust) ขั้นตอนที่ 3 เอาใจเขามาใส่ใจเรา (towards empathy)

ขั้นตอนทั้ง 3 ข้างต้นเมื่อนำมาสู่การปฏิบัติ โดย หลักการสร้างความปลอดภัยตามแนวทางของ AbuNimer Bercovitch (อ้างถึงใน วุฒิสาร ตันไชย และคณะ, 2556) (reference in Woothisarn Chai et al., 2013) มีดังนี้ 1) การสานเสวนาเป็นเงื่อนไขสำคัญสำหรับการนำไปสู่การสร้างความปลอดภัย 2) ศาสนาเป็นเครื่องมือที่สำคัญมากในการแก้ไขความขัดแย้ง ในการเยียวยาความรู้สึกของผู้คน 3) การสร้างความปลอดภัยจำเป็นมากที่จะต้องใช้แนวทางที่หลากหลาย ทั้ง ด้านจิตใจกฎหมาย สังคม วัฒนธรรม จิตวิทยาและการเมือง 4) การสร้างความปลอดภัยเน้นที่หัวใจ (heart) และความคิด (head) 5) การให้อภัยมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละสังคม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยใช้การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารส่วนหนึ่งร่วมกับข้อมูลอีกส่วนหนึ่งที่เป็นข้อมูลเชิงปฏิบัติการที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์

กลุ่มที่ 1 บุคคลที่ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยโดยตรง คือ พระไพศาล วิสาโล

กลุ่มที่ 2 ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องใกล้ชิดกับพระไพศาล วิสาโล และเป็นนักวิชาการที่มีความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งผลงานวิจัยเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ คือแนวการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview Guide) ซึ่งกำหนดแนวคำถามเฉพาะที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 และข้อที่ 3 เท่านั้น แต่ไม่กำหนดถ้อยคำและการเรียงลำดับของคำถามอย่างแน่นอนตายตัว ดังนั้นในระหว่าง

การสัมภาษณ์ (ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์เอง) ผู้สัมภาษณ์สามารถปรับถ้อยคำและการเรียงลำดับของคำถามในการสัมภาษณ์ เพื่อให้เหมาะกับผู้ที่สัมภาษณ์แต่ละคน และบริบทของการสัมภาษณ์จริงในแต่ละกรณี

ผลการวิจัย

จากการศึกษา การใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนา เพื่อบรรเทาความขัดแย้งและเพื่อสร้างความปรองดอง ตามแนวทางของพระไพศาล วิสาโล พบว่า “การศึกษาแนวคิดและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของพระไพศาล วิสาโล” เป็นวิธีการนำแนวคิดแบบสันติวิธีและหลักธรรมทางพุทธศาสนาเข้ามาใช้เพื่อบรรเทาความขัดแย้ง และสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้น โดยพระไพศาล วิสาโล ว่า (พระไพศาล วิสาโล, เจ้าอาวาสวัดป่าสุคะโต, (17 พฤษภาคม 2561). สัมภาษณ์.) (Phra Phaisan Wisalo, Abbot of Pa Sukato Temple (May 17, 2018). Interview.) ได้ให้ความหมายของคำว่า “สันติวิธี” เป็นวิธีการแก้ไขความขัดแย้ง หรือ ตอบโต้ในแต่ละสถานการณ์โดยปราศจากความรุนแรง กับผู้ที่มีความคิดเห็นตรงกันข้าม หรือ กับคู่กรณีทั้งทางร่างกาย และต่อชีวิต (พระไพศาล วิสาโล, 2550, หน้า 33-40) (Phra Phaisan Wisalo, 2007, p.33-34) นอกจากนี้ยังเป็นเรื่องการกระทำ การพูดคุย เจริญต่อรอง การเขียน การประชุม กระบวนทางกฎหมาย หรือ กระบวนการทางศาล การตกลงแก้ไขข้อพิพาท และการปฏิบัติการที่ปราศจากความรุนแรง อย่างมีระเบียบ แบบแผน หรือ เป็นเรื่องของความสันติ การเผชิญหน้ากับความขัดแย้งที่เกิดขึ้น แต่มิใช่เป็นความเข้าใจของคนส่วนใหญ่ที่มองว่า เป็นเรื่องของกรยอมจำนนอย่างราบคาบ (พระไพศาล วิสาโล, 2550, หน้า 49) (Phra Phaisan Wisalo, 2007, p.49)

ส่วนหลักธรรมหรือหลักศาสนธรรมของพระไพศาล วิสาโล ที่นำมาใช้ควบคู่ไปกับวิธีการ “สันติวิธี” นั้น มีความสอดคล้องกับการจัดการความขัดแย้งของมนุษย์เพื่อสร้างสันติภาพ ประกอบกับเหตุผลของมนุษย์ โดยธรรมชาติมีความต้องการทางจิตใจที่แฝงไว้ด้วยความศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเป็นความศรัทธาสูงสุดของมนุษย์ที่จะเชื่อปฏิบัติตาม เพื่อความอยู่รอดและความสงบสุขของสังคม ดังนั้น หลักธรรมสำคัญที่นำมาบรรเทาปัญหา หรือ แก้ปัญหาความขัดแย้งจึงเป็นเรื่องของการที่ไม่อยู่เฉย ต้องทำการไกล่เกลี่ยซึ่งเป็นวิธีการที่พระพุทธเจ้าเลือกใช้ ในการปฏิบัติ จะต้องอาศัย “ไตรสิกขา” อันได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา” นำมาใช้เป็นเกณฑ์

นอกจากนี้ยังเป็นเรื่องเกี่ยวกับแนวคิดเชิงรับ คือ หลักขันติธรรม หลักอนัตตา และหลักอนิจตา แนวคิดเชิงรุก คือ หลักการวชิรธรรม หลักสามัคคีธรรม และแนวคิดพื้นฐานแบบคู่ขนาน คือ พรหมวิหาร 4 หลักปริหานิยธรรม หลักสารณิยธรรม และหลักสังคหวัตถุธรรม เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง และความปรองดองให้เกิดขึ้นได้ ซึ่ง “ความขัดแย้ง” พระไพศาล วิสาโล ได้ให้การอธิบายว่า โดยทั่วไปนั้นมีความหมายอยู่หลายมิติมีทั้งความหมายทั้งในทางที่ดี และไม่ดี ความหมายในทางที่ดีอาจจะเป็นเรื่องของความเปลี่ยนแปลงจากความเลวไปสู่ความดี หรือ การเปลี่ยนแปลงจากสิ่งเก่าไปสู่สิ่งใหม่ ความขัดแย้งบางครั้งอาจเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ดังนั้นการที่จะลดความขัดแย้งไม่ให้ขยายไปสู่ความรุนแรงที่เพิ่มขึ้นควรจะต้องรีบระงับความขัดแย้งด้วยการกำจัดรากเหง้าที่เกิดขึ้นให้หมดสิ้นไป (พระไพศาล วิสาโล, 2550, หน้า 30-31) (Phra Phaisan Wisalo, 2007, p.30-31)

ผลของการใช้หลักธรรมในพุทธศาสนาเพื่อบรรเทา หรือ แก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นโดยจุดมุ่งหมายสูงสุดของพระไพศาล วิสาโล คือ เพื่อสร้างความปรองดอง ซึ่งเป็นการบวนการที่นำไปสู่การลดความเกลียดชังแตกแยก และสร้างความไว้วางใจเพื่อฟื้นคืนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนที่เคยขัดแย้งรุนแรง โดยผ่านการแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำในอดีตการยอมรับความจริงที่จะเกิดขึ้นการให้อภัย และการ

มองภาพอนาคตของสังคมส่วนรวมกันซึ่งพระไพศาล วิสาโล ได้เสนอแนวคิดเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยการใช้วิธีการ สันติวิธี ผันแปรร่วมกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาหลายรูปแบบ เช่น การเตือนสติด้วยการพูด การเขียนลงในหนังสือ, บทความ, วารสาร, อบรม การเทศนา โดยผ่านสื่อ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต, เฟสบุ๊ก และสื่อสังคมออนไลน์ต่างๆ

ขณะที่ “การศึกษาแนวคิดและหลักธรรมทางพุทธศาสนา ในการบรรเทาความขัดแย้งและสร้างความปรองดอง” พบว่า พระไพศาล วิสาโล ได้นำวิธีการ “สันติวิธี” มาใช้แก้ไขปัญหาความขัดแย้งในกระบวนการทางสังคมและวิธีการ “อหิงสา” นำมาใช้ควบคู่กับหลักธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งแนวคิดทั้งสองวิธีอาศัยความสงบหรือความไม่รุนแรงในการแก้ไขปัญหา ส่วนในเรื่องที่มาของแนวคิด พระไพศาล วิสาโล (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 17 พฤษภาคม 2561) ได้นำแนวคิดของซีกโลกตะวันออกและซีกโลกตะวันตก เข้ามาผนวกด้วยกัน โดยนักคิดที่มีอิทธิพลทางความคิดของพระไพศาล วิสาโล ได้แก่ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์, สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (ส. ศิวรักษ์), ป.อ.ประยุทธ์, พระครูบรรพตสุวรรณกิจ, จิตร ภูมิศักดิ์, หลวงพ่อเทียน จิตตสุโภ, หลวงพ่อคำเขียน สุวณฺโณ, นิโคลัส เบนเนตต์, มหาตมะ คานธี และ ดิช นัท ฮันท์, สจ๊วต มีแชนม์, เซ กุวารรา และพิเดล คาสโตร

การวิจัยยังพบอีกว่า “การศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการใช้หลักคำสอนของพระไพศาล วิสาโล ในการบรรเทาความขัดแย้งและเพื่อสร้างความปรองดอง” นั้น พระไพศาล วิสาโล ได้ใช้แนวทางแบบ “สันติวิธี” ในการแก้ไขปัญหาหรือบรรเทาความขัดแย้ง โดยให้เหตุผลว่า ที่จริงแล้ว มีข้อจำกัดของการใช้วิธีการแบบสันติวิธีเป็นอย่างมาก เนื่องจากมองว่าสรรพสิ่งในโลกนี้อยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์ คือ ธรรมดา 3 ประการ คือ 1) อนิจจังลักษณะหรือ สามัญลักษณะ ที่ทุกสิ่งทุกอย่างมีอันต้องเปลี่ยนแปลงไป ไม่คงอยู่ ไม่เที่ยง 2) ทุกลักษณะอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ คือ ไม่สามารถอยู่ได้ในสภาพเดิม และ 3) อนัตตลักษณะ ไม่สามารถบังคับควบคุมให้เป็นไปตามต้องการได้ ไม่สามารถบังคับจิตใจให้เป็นไปตามปรารถนา ดังนั้นไม่สามารถคาดหวังได้ว่า การใช้แนวทางสันติวิธีจะประสบผลสำเร็จเสมอไป (ไพศาล วงศ์วรสิทธิ์, 2533, หน้า 111) (Paisan Wong Worasit, 2010, p.111)

อภิปราย

จากการศึกษาการใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนา เพื่อบรรเทาความขัดแย้งและเพื่อสร้างความปรองดอง ผู้วิจัยได้ข้อค้นพบสามารถสรุปเป็นประเด็นๆ ได้ดังนี้

ประเด็นแรก แนวคิดและหลักธรรมของพระไพศาล วิสาโล ในการบรรเทาความขัดแย้งและสร้างความปรองดอง เป็นแนวคิดที่ได้รับอิทธิพลทางความคิดจากนักคิดหลายท่านทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ เป็นแนวคิดที่พระไพศาล วิสาโล ได้นำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตโดยตรงด้วยการฝึกปฏิบัติ อาทิ นิโคลัส เบนเนตต์, ดิช นัท ฮันท์, สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (ส.ศิวรักษ์), พระครูบรรพตสุวรรณกิจ, มหาตมะ คานธี, จิตร ภูมิศักดิ์, สจ๊วต มีแชนม์, เซ กุวารรา, พิเดล คาสโตร ฯลฯ

ประเด็นที่สอง แนวคิดและหลักธรรมทางพุทธศาสนา ในการบรรเทาความขัดแย้งและสร้างความปรองดอง ของพระไพศาล วิสาโล ได้ให้ความสำคัญในเรื่องของ “สันติวิธี” ซึ่งเป็นแนวคิดที่ต่อต้านความรุนแรงในกระบวนการทางสังคมและการเมืองและการใช้วิธีการแบบ “อหิงสา” เป็นกระบวนการต่อต้านความรุนแรงเช่นกันแต่อาศัยหลักธรรมทางพุทธศาสนาควบคุมกันไปในการยึดถือปฏิบัติ

การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 10
"Global Goals, Local Actions: Looking Back and Moving Forward"

ที่น่าสนใจแนวทางสันติวิธีของพระไพศาล วิสาโล ยังสอดคล้องกับ รุ่งธรรม ศุจิธรรมรักษ์ (รุ่งธรรม ศุจิธรรมรักษ์, 2533) (Rungtham Sujitthamrak, 1990) ที่ได้ให้ข้อสรุปว่าสันติวิธีแบ่งออกเป็น 2 พวก และหลัก 8 ประการ พวกแรก เป็นพวกที่นำวิธีการแบบ “สันติวิธี” มาแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยการต่อต้านการใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญห และ พวกที่ 2 เป็นพวกที่ใช้สันติวิธีเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต คือต่อต้านวิถีชีวิตที่รุนแรง และหลักคิด 8 ประการของสันติวิธี (non-violence concepts) คือ 1) ปฏิเสธการใช้ความรุนแรงอย่างสิ้นเชิง 2) โจมตีปัญหา ไม่โจมตีตัวบุคคล 3) สร้างความสัมพันธ์อันดี โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจต่อกัน 4) ไม่มุ่งเอาชนะ แต่ต้องสร้างความร่วมมือในการแก้ไขความขัดแย้ง 5) ตอบสนองความต้องการของทุกฝ่ายบนพื้นฐานของความร่วมมือ 6) มองมนุษย์ที่มีลักษณะเหมือนกันกับตัวเรา 7) เน้นเหตุผล และความรู้สึก ต้องอาศัยการเจรจา 8) กล้าและสร้างสรรค์ ต้องยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้น

ประเด็นที่ 3 ปัญหาและอุปสรรคในการนำแนวคิดและหลักธรรมของพระไพศาล วิสาโล ไปใช้เพื่อบรรเทาความขัดแย้งและเพื่อสร้างความปรองดอง คือสันติวิธีอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยยังให้ข้อค้นพบว่า หลักธรรมทางพุทธศาสนาแม้เกิดขึ้นมานานถึง 2561 ปีมาแล้วก็ตาม ยังคงไม่มีความล้าหลังแต่อย่างใดหลักธรรมดังกล่าวยังนำมาใช้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในครอบครัว การแก้ไขปัญหาทางการสังคม เศรษฐกิจ การเมือง โดยนำมาใช้ร่วมกับแนวทางแบบสันติวิธี ที่ใช้แก้ปัญหาด้วยความรุนแรงด้วยการเจรจาไกล่เกลี่ย ความสงบสุข ความสามัคคีจะกลับมาและหันมาร่วมมือกันไม่มากก็น้อย

ข้อเสนอแนะ

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นพุทธวจนถูกถ่ายทอดด้วยภาษามคธมานับพันปี ทำให้คนทั่วไปที่ไม่ได้ศึกษาด้านภาษามคธจะเข้าใจได้ยาก แม้จะมีผู้แปลเอกสารเป็นภาษาไทยเพื่อสื่อให้เข้าใจ แต่ก็ยังยากที่จะเข้าใจความหมายที่แท้จริงได้อย่างลึกซึ้ง พระพุทธองค์จึงตรัสว่า “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา” ซึ่งหมายถึงคนที่เข้าใจถึงคำสอนของพระองค์ก็จะเข้าใจในสิ่งที่พระองค์ทรงตรัสสอนในพระไตรปิฎกได้

ดังนั้นการจะทำความเข้าใจข้อสงสัยเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ผู้นั้นจำเป็นจะต้องนำตัวเข้าไปสัมผัสกับสิ่งนั้นอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะคำสอนทางศาสนา ผู้นับถือคำสอนข้อใดจำเป็นจะต้องลงมือปฏิบัติตามอย่างเป็นขั้นเป็นตอน โดยเริ่มตั้งแต่การศึกษาปริยัติคือศึกษาความหมายของหลักธรรมนั้นๆ จนจดจำขั้นตอนและวิธีการได้อย่างขึ้นใจ และนำไปสู่การลงมือปฏิบัติตามข้อธรรมนั้นด้วยตัวเองอย่างสม่ำเสมอจนเป็นวิถีชีวิตประจำ หล่อหลอมจนข้อธรรมนั้นเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต จนได้รับผลตามที่มีพุทธบัญญัติไว้ ผู้ปฏิบัติเช่นนี้จึงจะได้ชื่อว่าเข้าใจหลักธรรมที่เรียกว่าปฏิเวธ

พระไพศาล วิสาโล จึงเป็นแบบอย่างที่ดีที่ชัดเจนที่นำหลักธรรมข้อที่ว่าด้วย อหิสา มาใช้ขจัดความขัดแย้งในทุกประเด็นปัญหา ทั้งเรื่องปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง เมื่อครั้งที่ต่อต้านการกลับเข้ามาในประเทศของอดีตนายกรัฐมนตรี จอมพลถนอม กิตติขจร โดยการนั่งอดข้าวประท้วงอย่างสันติ แทนที่จะใช้วิธีการที่รุนแรงหรือภายหลังที่ท่านได้สละเพศฆราวาสเข้ามาอยู่ในร่มผ้ากาสาวพัสตร์ ท่านก็ยังยืนหยัดในการใช้หลักธรรมข้อนี้ให้อยู่ในวิถีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการชักชวนให้ชาวบ้านที่ขอบตัดไม้ทำลายป่าเพื่อขยายพื้นที่เพาะปลูกมันมันปะหลัง ให้หันมาปลูกป่า หรือชักชวนชาวบ้านอนุรักษ์ป่าต้นน้ำโดยการบวชต้นไม้ แทนการที่ท่านจะใช้กฎหมายของบ้านเมืองเข้ามาแก้ปัญหา เพราะท่านมองเห็นความขัดแย้งที่จะบานปลายมากกว่าที่จะทำให้อันตรายหมดไป ดังนั้นท่านจึงเลือกใช้สันติวิธีมาแก้ปัญหา และคนในชุมชนก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 10
"Global Goals, Local Actions: Looking Back and Moving Forward"

จะเห็นได้ว่าหลักธรรมเรื่อง อหิงสาและสันติวิธี ของพระไพศาล วิสาโล แม้จะฟังไม่ค่อยรู้ความหมาย แต่เมื่อนำมาอยู่ในชีวิตประจำวันก็จะทำให้เข้าใจได้อย่างลึกซึ้งและผู้นับถือจะได้รับผลแบบไม่จำกัดกาล

เอกสารอ้างอิง

ณัฐศิษฐ์ เตชาพิพัฒน์กุล, พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, และพูนสุข มาศรีสร้างสรรค์. (2561). แนวทางการสร้างสันติภาพ ของมหาตมะ คานธี ตามหลักพุทธสันติวิธี. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.*, 6 (ฉบับพิเศษ), 105-118.

ดัลลิน เอช. โอคส์. (2559). บทบาทอันสำคัญยิ่งทั่วโลกของศาสนา. สืบค้น 1 ตุลาคม 2561. จาก www.lds.org/liahona/2017/06/religions-vital-global-role?lang=tha

พระไพศาล วิสาโล. (2533). สร้างสันติด้วยมือเรา: คู่มือสันติวิธีสำหรับนักปฏิบัติการไร้ความรุนแรง. กรุงเทพฯ: กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม.

พระไพศาล วิสาโล. (2550). สร้างสันติด้วยมือเรา. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษา และพัฒนาสันติวิธี (ศพส.) มหาวิทยาลัยมหิดล.

มูฮัมหมัดรอฟอี มูซอ. (2549). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และการจัดการความขัดแย้งในชุมชนมุสลิม : ศึกษากรณีชุมชนบ้านสลาม จังหวัดปัตตานี. สังคมศาสตร์มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (ม. ป.พ.) : (ม.ป.ท.).

รุ่งธรรม ศุจิธรรมรักษ์. (2533). “สันติศึกษากับสันติภาพ” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาสันติศึกษา (หน่วยที่ 1). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

วิลฟอร์ด วูดรuff. (ม.ป.ป.). คำสอนของ ประธานศาสนาจักร: วิลฟอร์ด วูดรuff “ใจเดียวและความคิดเดียว”. สืบค้น 1 กันยายน 2561. จาก <https://www.lds.org/manual/teachings-wilford-woodruff/chapter-23?lang=tha>

วุฒิสาร ตันไชย และคณะ. (2556). รายงานการวิจัยการสร้างความปลอดภัยแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: งานตีพิมพ์เอชเอ็น.

สุชาติ เศรษฐมาลินี. (2557). การสร้างสันติภาพและสันติวิธีในวิถีอิสลาม (ตอน 3): หลักการและคุณค่า. มหาวิทยาลัยพายัพ เชียงใหม่, สถาบันศาสนา วัฒนธรรมและสันติภาพ.

สุพัตรา จิตตเสถียร. (2550). การจัดการความขัดแย้งในสถานพยาบาลของรัฐระดับจังหวัด. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. (2540). ความขัดแย้งการบริหารเพื่อความสำเร็จ. กรุงเทพฯ: เลิฟ แอนด์ ลิฟเพรส.

สำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม. (2559). หลักศาสนากับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท : ทางออกสู่การแก้ปัญหา ใน กฎหมายกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท. กรุงเทพฯ: แอคทีฟ พรินท์.

สัมภาษณ์

พระไพศาล วิสาโล, เจ้าอาวาสวัดป่าสุคะโต, สัมภาษณ์วันที่ 15 มีนาคม 2553.

พระไพศาล วิสาโล, เจ้าอาวาสวัดป่าสุคะโต, สัมภาษณ์วันที่ 17 พฤษภาคม 2561.

การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 10
"Global Goals, Local Actions: Looking Back and Moving Forward"

References

- Dallin H. Oaks. (2016). **The World's Greatest Role of Religion**, 1 October 2018.
From www.lds.org/liahona/2017/06/religions-vital-global-role?lang=tha
- Dispute Resolution Bureau Office of the Judiciary. (2016). **Religious principles and dispute resolution: solution to Solve problems in law and mediation disputes**. Bangkok: Active Printing.
- Muhammad Rofi Emuso. (2006). **Reconciliation and conflict management in Muslim communities: Case study of Ban Salam community Pattani Province**. Master of Social Sciences, Chulalongkorn University. (n.p.): (n.p.).
- Natisit Dechapipatkun, Phra Maha Hansa Thum Mahaso, and Poonsook Masrangsan. **Mahatma Gandhi's Peace building According to Buddhist Peaceful Means**. Journal of MCU Peace Studies, Periscope Monk, 6 (Special Edition), p.105-118.
- Phramaha Hansa Dhammahaso. (2011). **Phramaha Hansa Dhammahaso**. A peaceful Buddhist way. Bangkok: 21 century Ltd.
- Phra Phaisan Visalo. (1990). **Peaceful creation by our hands: a guide to peaceful means for violent practitioners**. Bangkok: Religious Coordination Group for Society.
- Phra Phaisan Visalo. (2007). **Peaceful building with our hands**. Bangkok: Center for Peace Education and Development Mahidol University.
- Rungtham Sujitthamrak. (1990). **"Peace Education and Peace" in the teaching document of the Peace Studies Series (Unit 1)**. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University.
- Wilford Woodruff. (n.d.). **Teachings of Church Presidents: Wilford Woodruff, "Single Heart and One Idea"**, 1 September 2018, <https://www.lds.org/manual/teachings-wilford-woodruff/chapter-23?lang=tha>
- Wuttisarn Tanchai and Faculty. (2013). **National Reconciliation Research Report**. Bangkok: D Creation.
- Sermasak Wisalaphon. (1997). **Administrative conflicts for creativity**. Bangkok: Love and Lippress.
- Suchart Sethmalinei. (2014). **Peace and peaceful means in the Islamic way (part 3): Principles and values**. Payap University, Chiang Mai, Institute of Religion, Culture and Peace.
- Supattra Chittasathien. (2007). **Conflict management in provincial government hospitals**. Doctor of Philosophy Dissertation Graduate, Department of Public Administration, Ramkhamhaeng University.

การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 10
"Global Goals, Local Actions: Looking Back and Moving Forward"

Interview

Phra Phaisan Wisalo, Abbot of Pa Sukato Temple. 15 March 2010.

Phra Phaisan Wisalo. Abbot of Pa Sukato Temple. 17 May 2018.